

Els cartells de la Volta

RAMON BALIUS I JULI

El ciclisme és un dels esports que agafa força a Europa durant la segona meitat del segle XIX. Durant aquests anys els avenços tècnics que es produeixen sobre la “màquina” fan arribar des del velocípede de gran roda davantera amb pedals a la veritable bicicleta amb pneumàtics. Al principi dels anys noranta són famoses i populars les tres primeres curses per etapes “inventades”: Le Tour de France, fundat el 1903; Il Giro d'Italia fundat el 1909, i La Volta a Catalunya, fundada el 1911. És tanta la popularitat de les 3 competicions –actualment encara actives– que els seus noms s'han abreuïat i avui es parla del Tour, del Giro i de la Volta, encara que aquesta última en algunes temporades, per motius que comentarem, s'anomenà la “Vuelta”. Encara que sens dubte les 3 “voltes” van tenir i tenen els seus cartells anunciadors, aquí ens referirem únicament als de la nostra Volta.

A França tot just el velocípede començà a rodar, van organitzar-se curses de pista i poc després interciutats. La primera d'aquestes va ser la París-Rouen, celebrada el 31 de maig de 1868. Va guanyar-la l'anglès James Moore, el qual des d'aleshores ha estat considerat el primer gran campió de la història velocipèdica. Aquells anys van néixer les clàssiques Bordeus-París (1891), la Lieja-Bastogne-Lieja (1892) i

la París-Roubaix (1896), auspiciada en aquest cas pel diari *Paris-Vélo*. Un personatge important era Henri Desgrange (1865-1940), ciclista i cap de publicitat de Clément, el més gran fabricant de bicicletes de l'època. El 1900 es va fundar el diari esportiu *L'Auto-Vélo*, el qual, després de perdre un judici per plagi interposat pel *Paris-Vélo*, s'anomenà simplement *L'Auto* i des de 1945 *L'Equipe*. El director de *L'Auto* fou Henri Desgrange gràcies a les gestions de Clément i, segons el que s'explica, va ser el seu col·laborador, el periodista Leó Lefèvre, que el 1902, sense gaire convicció, va proposar la possibilitat de fer un “Tour de France”. El 19 de gener de 1903, *L'Auto* va anunciar la creació d'aquesta cursa i l'1 de juliol de 1903 va començar el primer Tour dirigit per Lefèvre. S'hi van córrer 6 etapes, amb sortida i arribada a París. Els participants van ser 60, dels quals acabaren la prova 21, i en resultà guanyador el francès Maurice Garin. Sembla que es van denunciar diversos tipus de trampes i paranys (córrer abrigant-se darrere d'automòbils, semblar centenars de claus a la carretera, fer el trajecte dins d'un auto i fins i tot amb tren). La continuïtat de la cursa amb el temps va estar en perill, però la voluntat de Desgrange va aconseguir salvar-la. El 2007 s'ha arribat a la 95a edició del Tour.

Figura 1 Cartell de la primera Volta, 1911

Figura 2 Sortida de la primera Volta.

Figura 3 Sebastià Masdeu. Guanyador de la primera Volta.

A Itàlia, l'afecció ciclista estava molt arrelada a la darrerria del segle XIX. A Milà es publicaven 2 periòdics dedicats al ciclisme: *Il Ciclista* i *La Tripletta*. L'any 1896 es van unir els esmentats periòdics, i de la fusió va sorgir *La Gazzetta dello Sport*, que tenia com a finalitat organitzar proves ciclistes. *La Gazzetta* competia editorialment amb *Il Corriere della Sera*, i aquest, després de participar activament en una volta automobilística a Itàlia, tenia el propòsit de fer una volta ciclista similar. *La Gazzetta* va avançar-se i el seu redactor en cap de ciclisme, Armant Cougnet, va planificar la futura volta. El dia 7 d'agost de 1908 el diari, a la primera plana, va anunciar l'organització per al 1909 de la primera volta ciclista a Itàlia. *Il Corriere della Sera* va oferir un premi de 3.000 lires al vencedor, fet elogiuable que parlava favorablement de la bona voluntat dels 2 periòdics. La cursa es va desenvolupar en 8 etapes i va iniciar-se el 13 de maig de 1909, amb sortida i arribada a Milà. El guanyador fou Luigi Ganna i el premi obtingut va ser de 5.325 lires, mentre que el director del Giro, Armant Cougnet, va rebre únicament 150 lires, import de la meitat del guany de l'últim classificat. La darrera edició del Giro ha estat la 90a.

Igual que a França i a Itàlia, el ciclisme s'estén a Catalunya durant els anys vuitanta del segle XIX. El 1884 es va crear el Club Velocipèdic de Barcelona i poc després l'Sport Ciclista Català, primera entitat ciclista important d'Espanya. El 1897 es va fundar també a Barcelona el Veloz Club i entre 1888 i 1891 van aparèixer clubs ciclistes a Tarragona, Valls, Mataró, Terrassa, Sabadell, Girona, Olot i Figueres; en aquesta ciutat l'Sport Figuerenc va construir el primer velòdrom de Catalunya. La febre dels velòdroms va créixer com mai i n'existien pistes a Reus, Lleida i diverses a Barcelona: al carrer de Muntaner, al carrer d'Aragó i a la Bonanova. Aquest estava considerat, l'any 1893, el millor d'Europa. Dos personatges notables, Claudi Rialp i Josep Elias i Juncosa, fundaren el 1895 la Unió Velocipèdica Espanyola. Dos anys després naixia la Unió Velocipèdica Catalana. La popularitat del ciclisme pot valorar-se en alguns fets anecdòtics. Així el 1889 *La Vanguardia* publica un article de Santiago Rusiñol amb dibuixos de Ramon Casas, dedicat a una accidentada aventura ciclista viscuda per tots dos, anant de Vic a Barcelona. El 1898 la revista quinzenal *Los Deportes* ofereix una crònica sobre una gran festa de Carnaval Ciclista i un any

després expliquen les circumstàncies d'una manifestació d'uns 500 ciclistes que a Barcelona protestaven pel mal estat de les carreteres de la rodalia i pel crescut import anyal –25 pessetes– que havien d'abonar els ciclistes a l'Ajuntament, que aleshores presidia el Dr. Robert.

En tots aquests anys la competició ciclista es desenvolupava als velòdroms, i a les carreteres únicament com a ele-

ment de turisme i excursionisme. El 1908 es va disputar amb gran èxit una Volta a Tarragona i cap al 1910 Narcís Masferrer, director d'*El Mundo Deportivo* i president la Unió Velocipédica Española, i Miquel Arteman, redactor de ciclisme del mateix diari, van decidir crear un projecte de Volta Ciclista a Catalunya i realitzar-lo el 1911. En realitat, les 3 primeres voltes, segons el que consta en els cartells respectius, foren "Vueltas" (recordem que *El Mundo Deportivo* es publica encara en espanyol). En la primera es van córrer 3 etapes (Barcelona-Tarragona, Tarragona-Lleida i Lleida-Barcelona), amb un total de 363 quilòmetres, i en resultà vencedor Sebastià Masdeu. Els esmentats cartells eren monocromàtics, de dibuix molt senzill i d'autors anònims. La cursa va aturar-se entre 1914 i 1919 arran de la Primera Guerra Mundial. Tornà altra vegada l'any 1920, gràcies especialment a Santiago Jaumandreu, amb participació de corredors estrangers; en resultà guanyador el francès Joseph Pelletier (figs. 1 a 3).

El 1922 es va produir un fet fonamental per al futur de la Volta: la constitució de la Unió Esportiva de Sants. Era el resultat de la fusió de 4 entitats: l'Internacional F.C., el Centre d'Esports de Sants, el Velo Club de Sants i el Club Ciclista Nou Velòdrom. Dins la Unió va formar-se una secció de ciclisme, la qual, presidida el 1923 per Raimon Torres, va organitzar la cinquena edició de la Volta. Aquest padrinatge havia d'esdevenir definitiu per a la sort futura de la Volta, fins l'actualitat. La Dictadura del General Primo de Rivera no va plantejar problemes lingüístics durant els anys 1923, 24 i 25 (Voltes 5a a 7a), però el 1926 va tornar la "Vuelta" (voltes 8a a 12a) fins al 1931. Aquest any es va produir la proclamació de la República espanyola, el fracàs de la República fede-

ral catalana i la reinstauració de la Generalitat de Catalunya, i la Volta va tornar a ser Volta (voltes 13a a 18a) fins al 1936. Durant aquests anys la gran figura va ser el navarrès Mariano Cañardo (1906-1987), que va guanyar la prova sis vegades (voltes 10a, 11a, 12a, 14a, 17a i 18a) en 10 anys. Els cartells, tots multicolors, són de diversos autors: Segrelles (7a edició), Pasarell (8a), Granell (13a), Herreros (14a), Martí Bas (17a) i Doll (18a), excepte els anys 1928 a 1930 –els 3 obra de Giner– i els dels anys 1933 i 1934, ambdós obra de Bargalló. Creiem que cal destacar 3 cartells d'aquest període, el de la 8a "Vuelta" –de caire humorístic–, original de Passarell; el de la 14a Volta, del qual era autor Herreros, que a més adjuntava el Primer Premi de la Generalitat, i el de la 18a Volta, obra de Doll, correguda pel juny de 1936, pocs dies abans que esclatés la Guerra Civil (figs. 4 a 6).

Durant la contesa –anys 1937 i 1938–, lògicament no va haver-hi Volta, però el 1939 la Unió Deportiva de

Sants, sense perdre el temps, va restablir, el setembre, la 19a "Vuelta", la qual va proporcionar a Cañardo la seva setena victòria (fig. 7). El cartell, d'autor anònim, és un compendi dels eslògans polítics del moment (figs. 8 i 9). El 1940 la

Figura 7 Mariano Cañardo.

“Vuelta” torna a ser internacional, per bé que de l’any 1941 al 1945 la Segona Guerra Mundial va ocasionar que la participació fos únicament espanyola. El 1945 es commemoren les anomenades “bodas de plata” per haver arribat a la 25a “Vuelta”, tal com anuncia un cartell d’autor anònim. Entre 1945 i 1970, la participació va ser notable en corredors estrangers, amb guanyadors com Jacques Anquetil (47a edició), Eddy Merckx (48a), Emile Rol (49a), Felice Gimondi (52a), Franco Bitossi (50a), i estatals com Bernardo Ruiz (25a), Julián Berrendero (23a i 26a), Emilio Rodríguez (27a i 28a), Antoni Gelabert (30a), Salvador Botella (33a i 39a), Jesús Loroño (37a), Luis Ocaña (51a) i, molt especialment, el català Miquel Poblet (32a i 40a) (fig. 10). El 1961, en un cartell anònim, s’anuncia el cinquantenari de la competició (1911-1961), i en un cartell de Mauri de 1970 es commemora la Volta 50a i les “bodas de oro” de la “Vuelta”. Entre els autors dels cartells hem de destacar Josep Segrelles (Voltes 28a, 38a), Pallarés (24a, 29a), Romanos (51a i 52a) i Lorca (42a, 43a). Amb aquest últim cartell de Lorca de 1963 retorna la denominació Volta i mostra la traducció al francès: Tour; a l’italià:

Figura 8 Cartell de la 18a Volta, 1936. Autor: Doll.

Figura 10 Miquel Poblet.

Giro, i a l’alemany: Rund (fig. 11). Aquest fet es va produir gràcies al subterfugi realitzat per Josep Maria Sentís, que va registrar legalment el nom català de la Volta. És per això que a partir de l’esmentat cartell poliglòt no es perdrà més la nominació Volta, encara que continuaran les altres llegendes escrites en

Figura 9 Cartell de la 19a Volta, 1939. Autor anònim.

Figura 11 Cartell de la 43a Volta, 1963. Autor: Lorca.

espanyol (fig. 12). Haurem d’esperar fins que el cartell de la volta 57a, original de Bruno, es presenti totalment escrit en català. Recordem que ja érem l’any 1977, en plena transició democràtica.

En el període entre 1973 i 1986 van veure el triomf diversos corredors espanyols, com Domingo Perurena (Volta

Figura 12 Cartell de la 50a Volta, 1970. Autor: Mauri.

Figura 14 Cartell de la 60a Volta, 1980. Autor: J. Miró.

Figura 16 Cartell de la 62a Volta, 1982. Autor: X. Cugat.

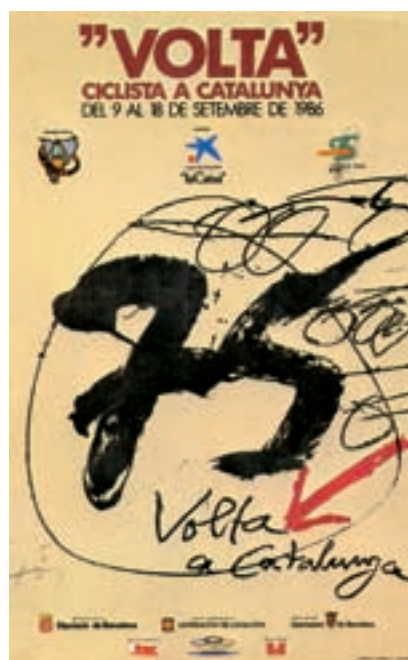
Figura 13 Cartell de la 58a Volta, 1978. Autor: Cesc.

Figura 15 Cartell de la 61a Volta, 1981. Autor: M. Cuixart.

Figura 17 Cartell de la 66a Volta, 1986. Autor: A. Tàpies.

53a), Martínez Heredia (56a), Vicente Belda (59a), Marino Lejarreta (60a), Faustino Rupèrez (61a) i Alberto Fernández (62a), com també els ciclistes estrangers Bernard Thévenet (54a), Fausto Bertoglio (55a), Freddy Maertens (57a), Francesco Moser (58a), Sean Kelly (64a i 66a) i Robert Millar (65a).

En la llista d'autors hem d'esmentar els artistes següents: Tharrats (Volta 53a), Genovart (54a), Clapés (55a), Bruno (56a i 57a), Cesc (58a), Espriu (59a),

Miró (60a), Cuixart (61a), Xavier Cugat (62a), Hernández Pijoan (63a), Santamaria (64a), Petit (65a) i Tàpies (66a) (figs. 13 a 17). La Volta el 1977 va traslladar-se a Menorca per córrer-hi una etapa i el 1986, amb motiu del 75è ani-

Figura 18 Monument a la Volta. Autor: J.J. Castillo (1985).

Figura 19 Miguel Indurain.

Figura 21 Cartell de la 68a Volta, 1988. Autora: M. Gudiol.

versari (1911-1986), es va organitzar una contrarellotge individual a l'Alguer. El 1985 la Generalitat de Catalunya va atorgar a la Volta la Creu de Sant Jordi i l'Ajuntament de Barcelona va dedicar-li un monument, "El Ciclista", obra de Jorge José Castillo, que va situar-se a la Plaça de Sants (fig. 18). El cartell corresponent a la Volta 66a (1986) és d'Antoni Tàpies i hi figura solament el número 75 de l'aniversari, juntament amb diferents cercles irregulars i entortolligats que recorden bicicletes.

El 1987 comença una època que ve marcada pels èxits d'un altre navarrès, en Miguel Indurain, que va guanyar 3 vegades la Volta: el 1988 (Volta 68a), el 1991 (71a) simultàniament amb la seva primera victòria al Tour, i el 1992 (72a), any en què al triomf en la prova catalana afegí el seu segon Tour i el seu primer Giro (fig. 19). Hi veurem destacar Álvaro Pino (guanyador de la Volta 67a), Landelino Cubino (70a), Fernando Escartín (77a), Manuel Beltran (79a), José Maria Jiménez (80a), Joseba Beloki (81a), Roberto Heras (82a), José Antonio Pecharromán (83a), Miguel Ángel

Figura 20 Cartell de la 67a Volta, 1987. Autor: J. Aluma.

Martín Perdiguero (84a) i David Cañada (86a). Van participar en la Volta reconeguts ciclistes estrangers, com Rominguer, Bugno, Bruynel, Alvaro Mejía (guanyador de la Volta 73a), Claudio Ciapucci (74a), Laurent Jalabert (75a), Alex Zulle (76a), Hernán Buenahora (78a), Yaroslav Popovych (85a) i Vladimir Karpets (87a). El 2005 la Volta ad-

Figura 22 Cartell de la 74a Volta, 1994. Autor: Ràfols-Casamada

quireix la categoria de figurar en la Uci Pro Tour (competició impulsada per la Unió Ciclista Internacional, en la qual participen els millors equips ciclistes del món que corren totes i cada una de les

Figura 23

Cartell de la 75a Volta, 1995. Autor: J.P. Viladecans.

Figura 24

Cartell de la 85a Volta, 2005. Autora: América Sánchez.

Figura 25

Cartell de la 87a Volta, 2007. Autor: Perico Pastor.

27 proves de més prestigi). A Espanya únicament la Vuelta Ciclista a España, que va crear-se el 1935, figura en l'esmentada Uci Pro Tour al costat de la Volta. Els cartells han seguit proporcionant la qualitat artística de tots els anteriors, especialment en els noms dels autors. Són aquests: Alumà (Volta 67a), Montserrat Gudiol (68a), Barceló (69a), Mariscal (70a), Giralt Miracle (71a), Bramona-Trias (72a), Montserrat Lahoz (73a), Ràfols-Casamada (74a), Viladecans (75a), Llimós (76a), Baqués (77a), Peret (78a), Domènech (79a), Fontseré (80a), Bartrolí (81a), Fernández (82a), Camarasa (83a), Generó (84a), América Sánchez (85a), Barnils (86a) i Perico Pastor (87a) (figs. 20 a 25). En l'article hem presentat diversos cartells, moltes vegades per motius anecdòtics i d'altres

per la reconeguda personalitat artística dels autors.

Com a cloenda, proporcionarem unes dades estadístiques que creiem que són interessants a l'hora de valorar la Volta. Un total de 53 van ser veritables Voltes i 34 foren "Vuelas". Mariano Cañardo n'ha estat el vencedor en 7 ocasions, seguit a distància per Miguel Indurain, amb 3. Els guanyadors de més etapes han estat Miquel Poblet amb 33, Mariano Cañardo amb 22 i Domingo Perurena amb 14. Han triomfat a la Volta 10 francesos, 8 italians, 3 belgues, 2 colombians, un irlandès dues vegades, un escocès, un suís, un ucraïnès i un rus. Segrelles i Giner, amb 3 cartells, són els artistes que n'han realitzat més, seguits per Bargalló, Pallarés, Romanos, Bruno i Lorca, amb 2 cadascun.

En aquest article, excepte l'anècdota tramposa esmentada del Tour, no més hem comentat aspectes amables del ciclisme, especialment aquells que el relacionen amb l'art. Dissortadament, són moltes les acusacions que actualment es fan a aquest esport històric, moltes corroborades pels mateixos protagonistes i per la justícia. Cal actuar sobre allò i aquells que les motiven, entre els quals es troben metges –afortunadament ben pocs, encara que algun té el cinisme humorístic i de mal gust d'esperar que algun dia li atorguin el premi Nobel–. Estem segurs que els organitzadors de la Volta procuraran sempre que, l'esforç que es demana als esportistes es dugui a terme sense l'ús d'artificis prohibits i nocius.